

vedeti in "z naravnost pikolovsko natančnostjo" tudi delati, da se knjižnica ne spremeni v mrtev kup papirja.

Napredek znanosti in tehnologije odpira danes na vseh področjih nove in širše možnosti, kot so jih imeli naši predniki še pred nekaj desetletji, kaj šele stoletji ali tisočletji. "Temeljna vprašanja o smislu človeškega življenja," še dodaja Dolinar, "pa so ostala ista ... Zato gre knjižnici, ki hrani te 'zaklade človeškega duha', izjemno mesto v družbi".

Če mimogrede pomislimo na velikanske težave, s katerimi se spopadajo oddelki osrednje ljubljanske splošne knjižnice Otona Župančiča in mnoge znanstvene in druge sorodne ustanove drugod po Sloveniji, da prelagane graditve nove NUK v prihodnost niti posebej ne omenjamo, je mesto, ki ga imajo knjižnice v naši današnji družbeni stvarnosti, res izjemno. Žal večinoma v negativnem smislu. To konkretno današnje in tukajšnje stanje je kajpada druga zgodba, s katero se France Dolinar – čeprav se z njo srečuje – tukaj neposredno ne ukvarja. Predmet njegovega preučevanja je namreč širši in splošnejši: nastanek knjižnice, njen razvoj skozi zgodovino, od prvih poročil o zbiranju in shranjevanju knjig do danes, ter mesto knjižnic v kulturni podobi posameznih narodov.

Ureditev knjige sledi tako opredeljenemu cilju. Avtorju knjižnica pomeni "zbirko pisnih zapisov z znanstveno, poučno in kratkočasno vsebino, ne glede na to, ali so pisani z roko ali reproducirani na mehaničen način in ... ne glede na snov, na katero so bili ti zapisi napisani", torej bodisi na kamen, glinene ploščice, papirus, pergament, papir bodisi v našem času v čedalje večji meri na različne elektronske medije. Je pa bila prevladujoča uporaba posameznih podlog za pisanje avtorju v nadaljevanju najpomembnejše izhodišče za prikaz zgodovinskega razvoja knjižnic. Obravnava ga namreč upošteva slovestvene spomenike in snovi, na katere je človek pisal, pri tem pa poudarja, da je knjižnica vedno izraz kulturnega okolja, v katerem je nastala.

Zapisanih del, ki so nam jih zapustili nekdanji misleci in pisci, zato po avtorjevem prepričanju ne smemo presojati z današnjimi očmi in današnjim védenjem, ampak z očmi njihovih sodobnikov in védenjem, ki so ga imeli in so ga bili sposobni v svojem času. V tem duhu je pregled snovi v knjigi kronološko razdeljen na štiri kulturne kroge. V treh razdelkih vključuje orientalske, grško-rimske in srednjeveške knjižnice ter knjižnice novega sveta.

V prvem razdelku so pod skupnim imenovalcem Antika – ob orisu zgodovinskih, verskih in kuturnih razmer, ki so oblikovale okolje, v katerem so nastale in delovale prve knjižnice – v zaporednih poglavjih obravnavani Egipt, Mezopotamija, Hetiti, Izrael, Feničani, Grki, helenisti in Rimljani; ti so med drugim že poznali javne knjižnice, v njihov čas pa segajo tudi najstarejše krščanske knjižnice.

Srednji vek v drugem razdelku je razdeljen na zgodnji, visoki in pozni srednji vek; avtor na koncu poznavalsko posebej obravnava meniške in uboštevne redove ter njihovo dejavnost na širšem slovenskem

ozemlju. Pri tem med drugim opozarja, da samostanske knjižnice v Sloveniji in na ozemljih, nekoč gosteje poseljenimi s Slovenci, še niso v celoti obdelane.

V razdelku Novi vek France Dolinar najprej opredeli to obdobje, nato ga nadaljuje s prikazom razvoja knjižnic na evropskih tleh in v Severni Ameriki ter sklene s slovanskimi in slovenskimi knjižnicami. Med temi navaja samostanske knjižnice in knjižnice ljubljanskih škofov, oceni obdobji reformacije ter protireformacije in katoliške prenovne na Slovenskem, poudari najpomembnejše plemiške knjižnice in se nekoliko dalj pomudi pri javnih knjižnicah, posebej pri pomembnejših v Ljubljani, Mariboru in Trstu. Na koncu opozori na šolske knjižnice in še na izjemno, vendar v celoti še ne obdelano knjižnično in arhivsko gradivo v knjižnici "Studia Slovenica" v Škofovih zavodih v Ljubljani.

Besedilo ponazarja nekaj večinoma, žal, slabo reproduciranih in nepreglednih zemljevidov. Več pa je vredno, da pisec sproti navaja dodatne vire za temeljitejši študij. Pogoj za to pa je, da bo ta ne le za poklicne bibliotekarje in študente bibliotekarstva nadvse zanimiva knjiga našla pot v prave roke, se pravi, da bo zanjo izvedela tudi širša kulturna javnost. Enako velja za večino izdaj v dragoceni zbirki Biblio Thecaria Oddelka za bibliotekarstvo na ljubljanski Filozofski fakulteti – s pričujočo se jih je od leta 1996 nabralo že štirinajst! – ki izhajajo in tudi ostajajo tako rekoč v ilegali.

Iztok Ilich

Jelka Melik, Mateja Jeraj, Spoznajmo Ljubljano – Vodnik po mestu za otroke (male in velike), Tehniška založba Slovenije, Ljubljana 2005, 128 strani

V začetku tega leta je pri Tehniški založbi Slovenije luč sveta zagledala knjižica oz. Vodnik "Spoznajmo Ljubljano", ki združuje tako značilnosti klasičnega turističnega vodnika kot tudi nekoliko bolj strokovne knjige.

Vodnik po Ljubljani avtoric dr. Jelke Melik in dr. Mateje Jeraj je zelo dobrodošel pripomoček za spoznavanje Ljubljane, saj na preprost, slikovit ter hkrati jedrnat način predstavlja ljubljansko preteklost in njen odsev v sedanosti. Tako knjiga ni primerna le za otroke, kot sta v podnaslovu zapisali avtorici, ampak je dobro izhodišče za spoznavanje našega glavnega mesta tudi za zahtevnejšega odraslega bralca. Večina ljudi namreč misli, kako zelo dobro jo pozna, ko pa trčimo ob konkreten problem, se kaj hitro znajdemo v zagati. Potem začnemo brskati po literaturi, a kmalu ugotovimo, da je bilo o Ljubljani razmeroma veliko napisanega, vendar pa je večina del ozko specializiranih ter obravnava le posamezne vidike ali samo določene dele mesta in je precej zahtevno napisana.

Kakih bolj zaokroženih pregledov, ki bi obravnavali različne segmente skupaj, zlasti pa takšnih, kjer bi bile zelo strokovne stvari predstavljene na preprost, vsem razumljiv način, pa skorajda ni. Prav knjižica oziroma vodnik, o katerem govorimo, vse te pomanjkljivosti odpravlja.

Če najprej na splošno pregledamo knjigo, lahko rečemo, da je vsebinsko razdeljena na dva razdelka, ki se zelo dobro prepletata: prvi je "strogo" zgodovinski, drugi pa prikazuje različne ljubljanske znamenitosti v sedanjosti.

V uvodu nam avtorici najprej predstavi lego Ljubljane, izvor imena ter bajko o njenem nastanku, ki sega v čas grškega junaka Jazona. Nato se s poglavjem o prazgodovini Ljubljane začne razdelek o zgodovini mesta. Tu je poudarek na arheoloških ostankih iz tega obdobja; posebej je treba omeniti barjanske koliščarje. Arheološko obdobje se nadaljuje v poglavje "Stari vek in Rimljani"; tako se seznanimo z rimsko Emono, ki je v antiki stala na ozemlju današnje Ljubljane. Vidimo maketo oz. sliko računalniške simulacije antične Emonne, hkrati pa so predstavljeni tudi poklici emonskih prebivalcev. Sledi obdobje srednjega veka. Takrat je Ljubljana (v 12. stoletju) prvič prišla v pisne vire in s tem v zgodovino. Na tem mestu je zelo lep grafični prikaz nastajanja starega mestnega jedra Ljubljane, hkrati pa lahko primerjamo lego antične ter srednjeveške ljubljanske naselbine. Lahko izvemo, da je Ljubljana nastala z združitvijo treh jeder: Mestnega, Starega in Novega trga. Predstavljeni so tudi ohranjeni predmeti in še stoječe zgradbe iz tega obdobja ter maketa ljubljanskega gradu v srednjeveški fazi razvoja. Sledi predstavitev razvoja in dogodkov v Ljubljani v posameznih stoletjih. V 16. stoletju so jo prizadel potres, turški vpadi, njeno versko in politično podobo je močno razburkal pojav protestantizma. Tudi njegov najpomembnejši predstavnik na Slovenskem, Primož Trubar, je dalj časa deloval v Ljubljani. Poglavji o 17. in 18. stoletju namenjata precej pozornosti baročni pozidavi Ljubljane in upodobitvam mesta. Naslednje, 19. stoletje je bilo zelo razgibano: v začetku stoletja so prišli v mesto Francozi in Ljubljana je postala glavno mesto Ilirskih provinc; segale so vse od vzhodne Tirolske na severu do Boke Kotorske na jugu. Po odhodu Francozov je Ljubljana leta 1821 gostila kongres "svete alianse", ki so jo vodili vladarji Avstrije, Rusije, Prusije in Neaplja. Po letu 1848 se je začela čedalje bolj razvijati v kulturno in politično prestolnico vseh Slovencev. Konec stoletja jo je prizadel katastrofalen potres, a si je hitro opomogla in se razvila celo v pravo sodobno evropsko mesto. Zgodovinska predstavitev se konča z burnim 20. stoletjem, v katerem je bila Ljubljana sestavni del kar šestih držav, preden je leta 1991 postala prestolnica neodvisne in samostojne Republike Slovenije.

V drugem, "sodobnem" razdelku, nam avtorici najprej predstavi Ljubljano kot mesto ulic in trgov; v besedi in sliki predstavi pomembnejše ljubljanske ulice ter zlasti vse trge. Naslednje poglavje nas seznaja z ljubljanskimi mostovi; izmed teh je treba omeniti: Tromostovje, Zmajski, Šempetrski, Čevljar-

ski in Šentjakovski most. Poglavje, ki sledi, nas po sestavkih, ki obravnavajo "beton in asfalt", prijetno osveži, saj avtorici na prikupen način predstavi Ljubljano kot mesto parkov in vrtov. Med večjimi zelenimi površinami so znane zlasti Tivoli, Rožnik in Šišenski hrib, manjša pa sta na primer park Zvezda in Miklošičev park. Naslednje poglavje nas spomni, da je Ljubljana tudi mesto državne oblasti, saj nam predstavlja vse najpomembnejše zgradbe oblasti; naj omenimo zgradbo državnega zbora, vladno palačo, vrhovno sodišče, poleg teh pa še številne zgradbe ministrstev in veleposlaništev tujih držav. Sledi predstavitev ljubljanskih cerkva; med njimi so cerkev sv. Petra, frančiškanska cerkev Marijinega oznanjenja, stolnica sv. Nikolaja, šentjakobska cerkev, uršulinska cerkev Sv. trojice, cerkev Marijinega obiskanja na Rožniku ter cerkev sv. Jerneja pri Tivoliju; od nekatoliških cerkva sta predstavljeni evangeličanska cerkev ob Gosposvetški cesti ter pravoslavna cerkev sv. Cirila in Metoda ob vhodu v Tivoli. V naslednjih poglavjih so predstavljene še gledališke in glasbeno-koncertne, muzejske in galerijske ustanove v Ljubljani. Eno od poglavij nas zopet popelje nekoliko v preteklost, saj nam predstavlja ljubljanske gradove, dvorce in palače; najpodrobneje je seveda obravnavana najmarkantnejša točka v Ljubljani – ljubljanski grad. Med pomembnejšimi palačami in dvorci pa so prikazani: Tivoljski in Cekinov grad ter Stiški in Škofijski dvorec. Predstavljene so tudi pomembnejše hiše v mestu: Mestni dom, Pošta Slovenije, stavba Mestne hranilnice Ljubljanske, Nebotičnik in Cukrarna. Če Ljubljano obiščemo kot turisti, nas bo po nekaj urni hoji zagotovo zanimalo tudi poglavje o ljubljanskih trgovinah, gostilnah in hotelih v središču mesta. Če pa se po mestu sprehajamo v hudi poletni vročini in iščemo osvežitve, nas bo še kako zanimalo poglavje, ki govori o ljubljanskih vodnjakih in vodomelih. Obsežno je tudi poglavje o ljubljanskih spomenikih in njihovi (pred)zgodovini, saj avtorici predstavljata številne spomenike, ki so bili v stoletjih in so še danes, seveda ne brez politično-ideološkega "ozadja", izraz pomembnih dogodkov in oseb preteklih časov: od Hrenovega križa in Marijinega stebra do Spomenika revolucije. Predzadnje poglavje nam predstavlja ljubljanska pokopališča (zlasti Plečnikove Žale) in pomembnejše nagrobne plošče. Zadnje poglavje pa nam prinaša pregled in predstavitev znanih oseb, katerih delo in življenje sta bili na kakršenkoli način povezano z Ljubljano. Na koncu je seveda "obvezno" poglavje o literaturi in priročna novost: prostor za beležke.

Zelo lepo je zasnovana tudi sama zunanja oziroma likovna podoba knjige. Poleg obsežnega kakovostnega fotografskega gradiva, ki ga v knjigi res ne manjka, je v podrobnostih obdelana tudi vsa likovna oprema. Pri tem je treba zlasti pohvaliti pojavljanje ljubljanske maskote – zelenega zmajčka. Le-ta se pojavlja na gornjem robu vsake strani, vendar mu je ob vsakem razdelku knjige zelo posrečeno dodan še "rekvizit", značilno povezan z vsebinami poglavij. Tako ima na primer zmajček v rimskem obdobju rimsko togo, v 20. stoletju drži v rokah volan, v poglavju o spomenikih

stoji na betonskem podstavku itd. Domiselno in zelo uporabno sta oblikovani tudi prva in zadnja notranja stran knjige. Tam sta namreč objavljena zemljevida središča Ljubljane z oznakami objektov, omenjenih v posameznih poglavjih. Vsaka skupina objektov določenega poglavja je označena s svojo barvo, tako da je zemljevid zelo pregleden in uporaben tako za turiste kot tudi za domače sprehajalce.

Glede na vse povedano, bi bilo za turistično promocijo Ljubljano zelo koristno, če bi omenjeno knjižico prevedli tudi v katerega od tujih jezikov (angleščino, nemščino, italijanščino, ...), da bi jo lahko na sprehodu po prestolnici uporabljali tudi tuji turisti, ki v zadnjem času še posebno radi obiskujejo Ljubljano.

Damjan Hancič

Šolska kronika, Zbornik za zgodovino šolstva in vzgoje, Glasilo Slovenskega šolskega muzeja, Ljubljana, leto 2004, letnik 13 – XXXVII, številka 1, 200 strani in številka 2, 200 strani

Slovenski šolski muzej je tudi letos izdal dva zvezka glasila Šolska kronika. Prvi je splošne narave, drugi pa s poudarkom na begunskem šolstvu. Oba pa sta razdeljena na več rubrik oziroma sklopov.

1. V prvem zvezku so najprej članki in razprave. Z razpravo Mateja Hriberška sledimo navzočnosti klasičnih jezikov v avstrijskem šolstvu od reforme srednjega šolstva leta 1848 do leta 1870 in spoznavamo vlogo, ki jo je imel pri tem klasični filolog Hermann Bonitz. Z zelo specifično, a zanimivo temo se ukvarja Stanislav Južnič, ki v svojem prispevku analizira pouk o tekočinah na višjih študijih v Ljubljani v 18. stoletju. Ob tem prvič v slovenskem jeziku povzema biografiji Antona Ambschhella in Gabrijela Gruberja, dveh najvidnejših ljubljanskih fizikov obravnavanega obdobja. Tatjana Hojan piše o poskusu obnove Slovenske šolske matice leta 1953. To društvo je bilo v prvi polovici 20. stoletja zelo plodovito z izdajami številnih pedagoških knjig. Po letu 1958 je njegovo vlogo prevzela Državna založba Slovenije. Ob 130-letnici delovanja srednje kmetijske šole v Mariboru, nam njen razvoj od leta 1872 do leta 2002 predstavlja Mirjana Čokl.

Sklop Gradivo in prispevki začenja prispevek Ivanke Zajc Cizelj. Seznanja nas z novimi predpisi o dokumentaciji v vzgojno-izobraževalnih ustanovah, ki kakor opozarja, niso usklajeni z arhivsko zakonodajo. Ob pomoči šolske kronike kot glavnega vira za zgodovino šole pa nas skozi preteklost koteljske osnovne šole popelje prispevek Lenčka Lasbaherja.

V rubriki Spomini na šolo sta dva članka. V prvem je po uvodni predstavitvi Nataše Polajnar Frelih objavljen spominski zapis Štefanije Rostohar o pokrajinski kmetijsko-gospodinjski šoli na Mali Loki pri Trebnjem, ki so jo vodile mariborske šolske sestre med letoma 1930 in 1944. V drugem prispevku pa je

svoje spomine na poučevanje na osnovni šoli v Dobrovniku v letih 1946 in 1947 prispeval Ciril Kavčič.

V sklopu Jubileji je Slavica Pavlič tudi v tem letniku Šolske kronike poskrbela za predstavitev pomembnih dogodkov kar na štiridesetih šolah začeni z omembo cerkvenega vizitacijskega zapisnika iz leta 1545 o šoli v Ljutomeru pa do predstavitve ustanovitve Zavoda sv. Stanislava leta 1905 v Šentvidu nad Ljubljano.

V rubriki In memoriam se Edvard Protner ob 60. letnici rojstva pokojnega dr. Oskarja Autorja s prispevkom o njegovem življenju in delu poklanja spominu na obetavnega pedagoga, ki je umrl star komaj 46 let.

Iz Šolske kronike navadno tudi izvemo, kaj vse prizadevni zaposleni v Slovenskem šolskem muzeju vsako leto postorijo. V rubriki Iz muzejskega dela je tokrat objavljeno poročilo ravnatelja Branka Šuštarja o delu muzeja v letu 2003. Isti avtor nas v več prispevkih seznanja tudi z dogajanji ob 10. mednarodnem simpoziju šolskih muzejev v Bremnu pomladi 2003, z obiskom Šolskega muzeja v Nürnbergu ter z obiskom šolskih muzejev v Avstriji in na Slovaškem. Marjetka Balkovec Debevec predstavlja razstavo z naslovom Gradnja babilonskega stolpa, ki je bila leta 2003 postavljena v avstrijskem Gradcu. Slavica Pavlič piše o postavitvi spominske plošče Mihaelu Peternelu, duhovniku, šolniku, naravoslovcu in prvemu ravnatelju ljubljanske realke. Ploščo so mu postavili domačini leta 2003 v rodnem Podlanišču nad Cerknim.

Tri prispevke je za Drobtnice iz šolske preteklosti pripravila Tatjana Hojan. Predstavlja fotografijo z jubileji, nastalo leta 1900, ob 25. obletnici mature na ljubljanski višji gimnaziji ter dva krajša zapisa iz Učiteljskega tovariša iz leta 1881 in Popotnika iz leta 1904. Ob prispevku Štefanije Rostohar pa si lahko ogledamo zanimivo fotografijo šolskega avtobusa za šolarje osnovne šole v Krškem v šolskem letu 1929/30.

Zbornik končuje več poročil in ocen novejših objav s področja zgodovine šolstva in vzgoje.

2. V drugem zvezku 13. številke Šolske kronike med Članki in razpravami lahko najprej preberemo razpravo Stanislava Južniča z naslovom Učenec Jurij in učitelj Vega. Glede na Vegovo pisanje knjig na Dunaju avtor ugotavlja, katere učbenike naj bi omenjeni znanstvenik uporabljal na šolanju v Ljubljani. Monika Govekar Okoliš piše o prizadevanjih slovenskih učiteljev, profesorjev, intelektualcev in drugih za nastanek ter tiskanje slovenskih šolskih knjig in učbenikov, ki so bili ključnega pomena za oblikovanje nacionalne identitete Slovencev v drugi polovici 19. stoletja. Prispevek Mateja Hriberška je namenjen predstavitvi prvih slovenskih priročnikov in učbenikov za klasične jezike od let 1864 do 1886. Avtor jih na koncu navaja v kronološkem zaporedju, kot so izhajali. V naslednjem prispevku Tatjana Hojan obravnava zadrugo Učiteljski zdraviliški dom v Rogaški Slatini, ki jo je ustanovila učiteljska organizacija leta 1920, po drugi svetovni vojni pa prevzela Zveza prosvetnih delavcev Jugoslavije. Zaradi prevelikih stroš-